

NIEUWSBRIEF CANTONSPARK

December 2012

REDACTIE:

Huub van der Aa

Rob Samson

Angelique Bosch van Drakestein

INFORMATIE:

Vrienden van het Cantonspark

Secretaris: Mevr. G.H.J. de Lange-Meijer,

Rembrandtlaan 29, 3741 TA Baarn

Tel: 035 - 541 3356

E-Mail: secretariaat@cantonspark.nl

www.cantonspark.nl

HOE WORDT U DONATEUR?

Voor een bijdrage van € 17,50 per jaar bent u donateur van de Stichting Vrienden van het Cantonspark. U steunt ons daarmee om het Cantonspark als waardevolle tuin voor Baarn te behouden.

Stort uw bijdrage op:

Bankrekening RegioBank Baarn,

rekening nummer 98.35.74.944,

t.n.v. Vrienden van het Cantonspark.

INHOUDSOPGAVE

- 3 Ten geleide
- 5 Feestelijke opening van de Wintertuin
- 7 Bezoek van de Nederlandse Dendrologische Vereniging op 22 september 2012
- 9 Over de vroegere rol van het Cantonspark als wetenschappelijke proeftuin
- 18 Bijzondere of opvallende struiken in het Cantonspark
- 21 Jo Hornsveld en het Cantonspark
- 26 Bomen over boeken over bomen

Voorplaat: Bessen van de *Aucauba japonica*.-Links: De Gingko boom in oktober met knalgele bladeren

TEN GELEIDE

In de wintereditie van onze nieuwsbrief kijken we meestal ook even terug op het laatste half jaar. Dat begint dan dit keer met het memoreren van een door de Baarnsche Courant als “tropisch warm weekendje” in augustus van dit jaar en vervolgens een reeks van soms hectische gebeurtenissen rond de restauratie van de Wintertuin, waar wij als Vrienden van het Cantonspark regelmatig nauw bij betrokken waren. In feite was het maar in beperkte mate ons “pakkie an”, maar bij herhaling werden we er toch bij betrokken. Omwonenden en bezoekers uit Baarn en ver daarbuiten klopten regelmatig bij ons aan met vragen, waar vaak ook bezorgdheid uit sprak over wat er met het park ging gebeuren. Bij veel vrienden van het park bleek de zorg over het park groter dan die over de Wintertuin en moesten wij regelmatig uitleg geven over zaken waar wij geen enkele invloed op hadden. Achter de schermen werkten wij echter steeds goed samen met de verantwoordelijke personen en instanties en met name de inspanningen van Jorrit de Regt, gemeenteambtenaar belast met alles wat er rond het Cantonspark speelde, moeten wij over deze periode een dikke voldoende geven. Het was soms moeilijk om te ervaren dat bij de bestuurders en ambtenaren de kas een hogere prioriteit had dan het park. Zo moest te elfder ure, vlak voor de heropening van de kas, de fraaie, zeldzame en vitale Paardenkastanjenhybride met twee maretakken in de kroon, die volgens sommigen te dicht op de kas stond, alsnog worden verwijderd. Daar

stond tegenover dat de gemeente bereid was ter compensatie een fors bedrag uit te trekken voor de aanschaf van een bijzondere andere Paardenkastanje (*Aesculus indica*), die op een andere plek in het park zal worden geplant.

Het park, maar eigenlijk vooral de Wintertuin domineerden tot op de dag van heden de berichtgeving over het Cantonspark, zeker toen het proces van keuze voor een toekomstige bewoner dreigde uit te lopen op een typisch dorpse soap. Intussen is ook het proces om het park te restaureren en klaar te maken voor een nieuwe periode in gang gezet. Onze bestuurders en beheerders worden daar bij betrokken. Veel zal afhangen van de uiteindelijke huurder van de kas en in hoeverre kan worden ingegaan op diens wensen mbt het park.

Deze hele periode is daarom gekenmerkt door een veelheid aan vergaderingen en onderhandelingen, waar bij ons bestuur steeds heeft geprobeerd om onze doelstellingen, zoals die vastliggen in de statuten, overeind te houden. Het is een moeilijk proces om daarbij op te roeien tegen soms eenzijdige publiciteit, waarbij te pas en te onpas negatieve terminologie gebezigd wordt. Als de omgeving van de kas, waaraan druk gewerkt wordt, als "verloederd" wordt neergezet, blijft dat woord bij veel betrokkenen hangen. Als onze beheercommissie een regelmatige inzet van vrijwilligers organiseert, die

bovendien met succes een aantal klussen weet te klaren, vindt dat maar in kleine kring waardering. Als de gemeente plotseling weer met hoogst schadelijk gif wil gaan spuiten, is steun van oppositiepartij de BOP en samenspraak met specialisten van Mooi Baarn nodig om het plan van tafel te krijgen

In dit ten geleide kunnen we alleen enkele punten uit de afgelopen periode aanstippen. In de volgende pagina's komen we nog op enkele van deze headlines terug.

In deze aflevering van onze Nieuwsbrief besteden wij speciale aandacht aan de persoon van Prof. Johanna Westerdijk. Over haar leven en werken is een nieuw boek geschreven, dat in dit nummer besproken wordt. Tevens zijn er bijdragen over Westerdijk zelf en over de betekenis van het park voor het wetenschappelijk onderzoek en onderwijs.

Het bestuur en de commissies van onze stichting spreken tot slot de hoop uit dat er in 2013 weer wat meer aandacht zal komen voor het kwalitatief nog steeds bijzondere Cantonspark. Wij willen daaraan onze bijdrage leveren en hopen op de blijvende steun van veel donateurs en vrijwilligers. Wij wensen ieder die dit leest fijne feestdagen toe en het allerbeste in het nieuwe jaar!

Het bestuur van de Vrienden van het Cantonspark.

Feestelijke opening van de Wintertuin

Op donderdag 25 oktober 2012 was het zover: de feestelijke opening van de Wintertuin.

Ruim twee jaar lang heeft het projectteam Wintertuin met plezier aan de casco-restauratie gewerkt. En met succes! Naast de dankwoorden die bij de opening zijn uitgesproken wil ik via deze weg architectenbureau Vlaardingerbroek & Wevers uit Utrecht, restauratieaannemer Koninklijke Wouden Berg uit Ameide en alle collega's van de gemeente Baarn danken die hun bijdrage hebben geleverd aan dit project.

Samen hebben wij ervoor gezorgd dat onze gemeente weer een prachtig gerestaureerd rijksmonument heeft teruggekregen waar we allen trots op mogen zijn. Met de onthulling van de gevelsteen in de zuidgevel is de voltooiing van de casco-restauratie compleet.

En wat staat er nou op die steen?

Perfectum anno domini mille novecento quindici

Vetus vita cum novo vitro

Renovatum anno domini duemila duedici

De letterlijke vertaling van Latijn naar Nederlands is:

Dit is voltooid in het jaar 1915

Oud leven met nieuw glas

Het is gerenoveerd in het jaar 2012

De betekenis van de tekst op deze gevelsteen is op verschillende manieren te interpreteren:

- Terugblikkend op het verleden: De Wintertuin krijgt zijn oude leven terug met het nieuwe glas.
- Vooruitkijkend naar de toekomst: De Wintertuin leeft voort met het nieuwe glas.
- De woorden samen hebben een nog diepere betekenis: Samen vormen ze visueel de silhouet van een ZANDLOPER, een verwijzing naar TIJD en GLAS.

Terugblikkend op het verleden ervaar ik de

bijzondere samenwerking. Vooruitkijkend naar de toekomst voel ik dat wij er samen iets bijzonders van gaan maken: Vetus vita cum novo vitro - oud leven met nieuw glas

Jorrit de Regt. Medewerker Bouwkunde. Gemeente Baarn

Bezoek van de Nederlandse Dendrologische Vereniging op 22 september 2012

Zon, veel zon, het nazomerse licht streek over de bomen en struiken van het park die begonnen te kleuren. Het park kon zich nauwelijks mooier voordoen.

Behalve de "gewone" deelnemers aan onze maandelijkse rondleiding, hadden zich zo'n 60 dendrologen aangemeld voor de maandelijkse rondleiding. Het was een groot genoeg het park aan zoveel enthousiaste kenners te tonen.

De Nederlandse Dendrologische Vereniging brengt mensen met elkaar in contact die liefhebberij hebben in bomen of er beroepshalve mee bezig zijn. Van elkaar

valt veel te leren over de grote verscheidenheid van houtige gewassen. Hoe herken je ze, hoe gebruik je ze, waar vind je ze, waar komen ze vandaan. De vereniging organiseert voor de leden een reeks van activiteiten en verzorgt de publicaties (bezoek hun website <http://www.dendrologie.nl/>)

De bezoekers wisten welke bomen ze in ieder geval wilden zien. De Kastanjebladige eik, de verschillende notensoorten, de Japanse beuk en de Sassafras zijn bomen die maar op weinig plaatsen in ons land te zien zijn. Maar ook de Sneeuwkllokjesboom oogstte veel bewondering door zijn grootte. Er wordt al jarenlang over gedis-

Geertje Bakker en Huub vander Aa planten de nieuwe aanwinst.

cussieerd of het om twee soorten gaat of om twee variëteiten van dezelfde soort: *Halesia carolina* var. *carolina* en *H. monticola* (= *H.carolina* var. *monticola*) . Onze gasten van de Dendrologische Vereniging hielden het op twee variëteiten maar de laatste druk van de Dendrologie van de Lage landen, uit 2009, handhaaft de twee soorten. Vergelijking van het DNA van de twee kan uiteindelijk de doorslag geven. In het Cantonspark zijn beide soorten te zien, de grote *H. carolina*, dicht bij de ingang en de veel kleinere, meer struikvormige *monticola* elders, op verschillende plaatsen in het park. Met name de grote is in deze contreien heel zeldzaam. Je beseft dan hoe belangrijk het park is voor het in stand houden van een grote collectie verschillen-

de boom- en struiksoorten. Dat geldt evenzeer voor de Sassafras, de Kastanjebladige eik en de Japanse beuk.

Daarnaast leverde het bezoek weer een aantal namen op van ons tot nu toe onbekende struiken. Die kunnen nu in de gids worden opgenomen.

Bij het bedankje kregen de rondleiders elk een mooie Hortensia aangeboden werd het park verrijkt met een *Mallotus japonicus*, een naam waarover wij veel grapjes maakten. Hij is (voorlopig) geplant in een van de borders naast het tennishuisje.

Geertje Bakker

Over de vroegere rol van het Cantonspark als wetenschappelijke proeftuin

Naast de nog steeds bestaande waarde voor de botanische wetenschap van de bijzondere collectie bomen in het Cantonspark, zijn in het park in het verleden tal van wetenschappelijke onderzoeken gedaan of zijn er proeven gedaan ter ondersteuning van wetenschappelijke projecten. Het is ondoenlijk om die allemaal te gaan opsommen. Daarvoor moeten degenen die daar belangstelling voor hebben de jaarverslagen van de beide grote biologische instituten die Baarn gehad heeft maar eens op naslaan. Toch past het in dit "Westerdijk-nummer" van onze nieuwsbrief om ook aan dit aspect van de geschiedenis van het park enige aandacht te geven. Als ik alleen maar vermeld, dat Prof. Westerdijk méér dan 50 promovendi heeft gehad, begrijpt u dat alleen dat al daardoor een grote reeks onderzoeken in de kassen van het WCS en in het Cantonspark heeft plaats gevonden, waarvan de verslagen in vele boeken en tijdschriftartikelen zijn vastgelegd.

In dit artikel geef ik een overzicht van wat er vanaf 1920 aan onderzoek in het Cantonspark heeft plaats gevonden.

DE VOORGESCHIEDENIS

Een van de belangrijke taken van het Cantonspark was het kweken en onderhouden van planten in het park die een rol speelden bij onderzoek en onderwijs in de plantkunde en de fytopathologie, zowel aan de Utrechtse Universiteit, maar

vooral ook aan het Fytopathologisch Laboratorium Willie Commelin Scholten (in de wandelgangen het WCS) genoemd. Dit in zijn glorie tijd wereld beroemde instituut was genoemd naar de jong overleden biologiestudent Willie Commelin Scholten, zoon van de oprichters van het instituut, eind 19de eeuw. De beroemde familie Commelin had vele eeuwen een vooraanstaande rol gespeeld in de Amsterdamse geschiedenis maar dreigde uit te sterven. De laatste nakomeling huwde mijnheer Scholten, maar om de naam Commelin in stand te houden kreeg zoon Willie Scholten de naam van zijn moeder erbij. De jonge biologiestudent overleed echter al tijdens zijn studie en om ook zijn nagedachtenis

te eren stichtte zijn ouders een laboratorium dat de naam van deze betreude zoon kreeg. Het instituut bevond zich in Amsterdam en begin 20ste eeuw werd de nog piepjonge, zojuist gepromoveerde Johanna Westerdijk er directeur. Ze volgde als zodanig de inmiddels ook zeer bekende Prof. J. Ritzema Bosch op, die naar Wageningen verhuisde, om daar de basis te leggen voor de Plantenziektenkundige Dienst en de instituten voor Landbouwonderwijs, die later uitmondde in de Wageningse Universiteit.

Johanna was een goede opvolger, omdat zij de intussen enigszins armlastige Stichting weinig kostte: Zij was jong en alleenstaand en kon goedkoop op de zolder van in het gebouw van het instituut in Amsterdam wonen.

Later kreeg zij ook het CBS, met zijn omvangrijke en snel groeiende schimmelcollectie onder haar hoede. Al spoedig kreeg het instituut in hartje Amsterdam ruimtegebrek. Daar kwam nog bij dat de proeftuin, aan de rand van Amsterdam, nauwelijks te handhaven was. Gedurende de eerste wereldoorlog werden de proeven met ziekten van Aardappelen, tomaten en andere gewassen regelmatig geplunderd door hongerige Amsterdammers en moest de inmiddels tot hoogleraar bevorderde directrice uitkijken naar een alternatief. Dat kwam vrij plotseling binnen bereik toen in Baarn het Cantonspark via de erven van August Janssen beschikbaar kwam voor onderwijs en onderzoek. Vanaf het begin kreeg Johanna Westerdijk haar deel van het park en lukte het haar om ook de Villa Java aan de haak te slaan. Elders in deze Nieuwsbrief kunt U lezen hoe blij zij was

met deze oplossing.

Ik zelf heb haar niet meer persoonlijk ontmoet. Toen ik voor het eerst het instituut bezocht, tijdens een voorlichtingsavond over fytopathologie, was zij nog aanwezig maar te ziek om ons te ontvangen. Haar vriendin, Dr. Bea Scholten Schwartz, opende voor mij de deur en stuurde mij door naar Madoera, het naastgelegen voormalige koetshuis van de villa, waar de voorlichting plaats vond. Een aantal jaren later studeerde ik af, met hoofdvak Fytopathologie en mocht dezelfde Bea Scholten in 1965 opvolgen als medewerker van het CBS.

Als student heb ik in de jaren daarvoor verschillende onderzoeken kunnen doen; wat de rol hierbij van het Cantonspark is geweest leest u hieronder.

Een van de eerste dingen die ik als jonge medewerker te doen kreeg was kennis gaan maken met de toenmalige hortulanus van het Cantonspark, de heer Muysier. Als assistent van de directeur van het CBS, Dr. J. A. von Arx, zou ik namelijk veel met het park te maken krijgen. De toenmalige directeur van het park was Prof. Dr. J. Lanjouw, bij wie ik tentamens had afgelegd en enige tijd assistent was geweest.

DE WAARDE VOOR DE WETENSCHAP VAN DE COLLECTIE

Met de verhuizing van de hortus naar Utrecht, in 1987, is een belangrijk deel van de levende collectie van het Cantonspark mee-verhuisd. Uiteraard zijn alle kasplanten verdwenen en hebben daar, voor zo ver ze de verhuizing overleefd hebben, een meer dan fantastisch onderkomen gevon-

Het Cantonspark op een oude prentbriefkaart

den in de ruime kassen van de Uithof. Ik ga daar hier niet verder op in. Misschien kunnen we in een volgend nummer het wat uitvoeriger over deze nieuwe hortus botanicus hebben.

Wat de Utrechtse botanici echter niet mee konden nemen waren de bomen en veel struiken. Daarvan zijn er nog voldoende in Baarn achtergebleven om tot op de dag van vandaag te kunnen zeggen dat het park veel elementen bevat die belangrijke bijdragen vormen voor de Nederlandse planten en bomen collectie. Telkens als we bezoekers krijgen die ter zake enige deskundigheid hebben worden we daar op gewezen en er soms voor geprezen dat we er nog zoveel aandacht aan geven. Het Cantonspark is echter geen echte hortus botanicus meer. Een dergelijk predikaat komt alleen toe aan tuinen die onderdeel

uitmaken van een wetenschappelijk programma en die daarom door wetenschappers worden beheerd.

Wetenschappers uit Utrecht hebben zich na de overdracht aan de gemeente Baarn niet meer officieel en daadwerkelijk met het Cantonspark bezig gehouden. Daardoor is het openbare park karakter van het park sterk op de voorgrond getreden en hebben Baarnse ingezetenen hun taak proberen over te nemen. Baarn had het geluk dat de aanwezigheid van twee grote wetenschappelijke instituten (WCS en CBS) meebracht dat nog een aantal medewerkers daarvan in Baarn woonde. Fytopathologen en mycologen zijn tot op zekere hoogte ook botanici en in ons geval hebben ze veelal tijdens hun studie de waarde van het Cantonspark al leren kennen. Voorts zijn veel vroegere onder-

zoekers van genoemde instituten nog lange tijd regelmatige bezoekers van het park gebleven.

Maar wat is er vandaag nog overgebleven van wat wij de meerwaarde van het park ten opzichte van ander openbaar groen zijn gaan noemen.

Op de eerste plaats zijn er nog steeds veel unieke bomen. Wij hebben ook in onze publicaties dankbaar gebruik gemaakt van het sterrenstelsel, dat de universiteit vóór 1987 gebruikte om er de bijzondere status van de bomen mee aan te geven. We hebben nog steeds een 6 tal drie sterrenbomen, te weten een Sneeuwklonkjesboom, de Japanse beuk, de Kastanjebladige eik, twee Watercypressen en de onvolprezen *Acer davidii* 'Canton', die geen Nederlandse naam heeft. Van de bomen met maar een of twee sterren zijn er nog veel meer aanwezig. Bovendien zullen wij, niet zelden op aanbeveling van "kenners" van buiten, een aantal andere uiterst zeldzame bomen van sterren voorzien. Dat gaat gebeuren in de nieuwe druk van de Gids, die spoedig het licht zal zien.

De Vrienden van het Cantonspark hebben in de loop van de 20 jaren van hun bestaan, in samenwerking met de gemeente een behoorlijk aantal bijzondere bomen aan de collectie toe kunnen voegen. In veel gevallen betreft dat soorten die elders in onze regio niet of niet meer aanwezig zijn.

Een ander aspect van de huidige collectie is de aanwezigheid van grote bomen die door specialisten van Utrecht verzameld waren en werden beschreven in wetenschappelijke publicaties. Zo staan er rond de colonnade en langs de Heemskerklaan

nog steeds een aantal zeldzame Esdoorns, als uitvloeisel van, en ter herinnering aan een specialist en schrijver van een mondiale Esdoorn-monografie. In hoeverre andere, kwantitatief sterk vertegenwoordigde geslachten, zoals de Magnolia's en de verschillende Notenbomen teruggaan op bepaalde onderzoekers in de loop van de geschiedenis van het park is nooit goed uitgezocht.

Omdat de "echte" botanische tuinen veelal gekenmerkt worden door collectievorming rond bepaalde thema's of genera, hebben wij daar in het verleden ook aandacht aan gegeven, door het aantal Eikensoorten sterk uit te breiden. Dat we nu over 16 verschillende eiken beschikken is voor een belangrijk deel te danken aan de voorkeur van de beheerders van de Vrienden van het Cantonspark, toen dat nog kon met de actieve medewerking van oud-beheerder Wim Kok.

Nog een aspect van de huidige bomencollectie is niet van strikt botanische, maar eerder van cultuurhistorische aard.

Ik doel daarbij o.a. op de twee monumentale Watercypressen in het park, die de eerste in de open lucht staande vertegenwoordigers van deze soort zijn buiten China, waar de soort pas in de dertiger jaren van de vorige eeuw herontdekt werd. Het was aan het vakmanschap van de vroegere hortulanus Muysers en zijn medewerkers te danken, dat deze eerstelingen in het park terecht kwamen. Deze soort is inmiddels een succesboom gebleken en wordt overal ter wereld aangeplant. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Uithof bij Utrecht, maar ook voor onze eigen Laanstraat ! Bij het succes

van deze betrekkelijke nieuwkomer in het Europese bomenassortiment is het goed om telkens te bedenken dat de victorie van deze soort in het Cantonspark is begonnen

ONDERSTEUNING COLLECTIE CBS.

Sinds jaar en dag speelde het park en met name ook de kassen een belangrijke rol bij het kweken en onderhouden van de schimmels in reïncultuur. In mijn tijd, beginnende begin 60-tiger jaren, kweekten wij zelf, vaak in samenwerking met de tuin van het instituut aan de Javalaan, mais, tarwe, lupine, worteltjes, zonnebloemen en andere gewassen die voor schimmelkweek en onderzoek gebruikt werden. Van groot belang was tot ver in de zeventiger jaren ook het zuivere bronwater dat in de vijver van het park gewonnen kon worden, dicht bij de toen nog actieve bronnen tussen de systeemtuin en het pinetum. Voor verschillende typen waterbewonende schimmels was dat toen nog water van betere kwaliteit dat wat er uit de Baarnse kranen kwam. Deze rol van het park is nu al weer decennia lang uitgespeeld. De bronnen zijn verstopt geraakt en de waterkwaliteit is, net als alle open water in de omgeving vervuild. Hoe het probleem op het CBS later werd opgelost is een apart verhaal.

ONDERSTEUNING ONDERZOEK WCS

Onder dit hoofdstuk vallen een groot aantal activiteiten. Van belang waren de mogelijkheden om op wat ruimere schaal planten te kweken die van belang waren voor allerlei projecten op het WCS. Er was een hechte samenwerking en uitwisseling met de tuinlieden en beheerders van

de kassen in de tuin van het instituut. Voor sommige plantenziekten waar WCS-onderzoekers en studenten onderzoek aan deden, werden bepaalde plantensoorten (waardplanten) aangehouden. Een speciale rol was weggelegd voor het onderzoek aan de zgn lepen-ziekte, waarover ik hieronder nog wat zal vertellen. Ik zelf heb er gebruik van mogen maken bij mijn onderzoek aan het *Atropa belladonna*-virus, begin jaren zestig. De betreffende waardplant, in het Nederlands Wolfskers genaamd, behoort net als enkele belangrijke voedingsgewassen als de aardappel en tomaat, tot de Nachtschadenfamilie (*Solanaceae*) en het virus dat daarin door de opvolgster van Westerdijk als directrice van het WCS, Prof. L. Kerling, was ontdekt, moest door een aantal studenten verder worden onderzocht. In het Cantonspark werd daarvoor steeds een aantal Wolfskersen gekweekt, terwijl in de kassen van het WCS infectieproeven werden gedaan.

Voorts waren er belangrijke populaties met frambozen, eikjes, verschillende granen, aardappels en verwanten waarmee bepaalde proeven konden worden gedaan. Met name de frambozen schimmel was onderwerp van een zeer uitgebreid onderzoek dat over tientallen jaren uitgespreid o.a. in het Cantonspark werd uitgevoerd. Daar waren ook andere instituten bij betrokken, zoals het Utrechtse instituut voor Organische scheikunde.

MATERIALEN VOOR CURSUSSEN

Een andere vorm van inzet van het Cantonspark voor het onderwijs in de fytopathologie en de mycologie was het aanleve-

ren van materiaal voor cursussen in zowel WCS als CBS, waar tot in de tachtiger jaren druk gebruik van werd gemaakt. Zo was er het indertijd befaamde perenlaantje, dat vanouds goed was voor enkele bijzondere schimmelziekten. Tijdens studentenpractica konden bladeren met typische ziektesymptomen verzameld worden en menig student heeft coupes (doorsneden) gemaakt van aangetaste blaadjes van deze boompjes. Het perenlaantje heeft tenslotte door ouderdom het loodje gelegd, echter niet dan nadat wij er als Vrienden van het Cantonspark ernstig bezwaar tegen hadden gemaakt. Bij mijn pensionering werd er zelfs een fraai lied over gemaakt!

Andere planten en/of bomen leverden fraai materiaal op van schimmels, die er spontaan op groeiden. Belangrijk materiaal leverden bv de Rodo's en enkele coniferen, maar ook andere "wilde" schimmels werden meegenomen om aan de studenten te laten zien of om er reïncultures van te laten maken.

Uiteraard was de oogst aan goed studiemateriaal aanmerkelijk groter in de tijd dat de kassen er nog stonden en we zelfs midden in Baarn konden beschikken over bepaalde tropische schimmels. Een aantal van deze schimmels leven nu nog voort in reïncultuur, in de internationaal befaamde collectie van het CBS, dat tegenwoordig in de Utrechtse Uithof gevestigd is.

DE IEPZIEKTE

De relatie van het Cantonspark tot het iepziekte-onderzoek is vanaf het begin van de aanwezigheid van het WCS in Baarn

van groot belang geweest. Van af ca 1915 werden in ons land veel iepen ziek, en verdwenen er velen uit het landschap of uit stedelijke gebieden. Johanna Westerdijk werd al vroeg bij het onderzoek naar deze ziekte betrokken en zette verschillende medewerkers en studenten aan het werk om de oorzaak van de iepensterfte te achterhalen. Dat lukte intussen aan de hierboven al genoemde Mevr. Bea Scholten-Schwarz, een promovenda van Westerdijk. In 1922 beschreef zij een schimmel, waarvan zij proefondervindelijk had vastgesteld dat die een belangrijke rol speelde bij de ziekte. In haar proefschrift over "Das Ulmen sterben" beschreef zij de schimmel en die publicatie had een langdurige discussie onder vakgenoten tot gevolg, waar ik hier niet op in zal gaan. Recent zijn er enkele boeken verschenen die die hele geschiedenis tot in detail beschreven

Pereboompje met de roest *Gymnosporangium*

De laatste iepboompjes

hebben. Deze ziekte leverde een lange reeks onderzoeken en publicaties op, die in feite tot op de dag van vandaag doorgaan. Zonder op de vele technische details in te gaan meld ik hier wel dat de aanwezigheid van bijzondere iepen of verwanten ook nu nog in ons park een gevolg is van de grote belangstelling voor deze ziekte bij opeenvolgende generaties onderzoekers van het WCS. In het perceel, aansluitend op de huidige Kinderboerderij, werden tot in de jaren 90 veel jonge iepjes uit onderzoeksprogramma's rond de mogelijkheid om resistente klonen te kweken onderhouden. Tenslotte verwilderden ze en ik ben er getuige van geweest hoe de schapen van de Kinderboerderij de laatste jonge iepjes uit het resistentie onderzoek hebben opgepeuzeld voordat het betreffende perceel helemaal opnieuw werd ingericht. Het iepenziekteonderzoek verdween, met

het WCS, uit Baarn en wordt nu nog voortgezet door universitaire onderzoeksgroepen in Utrecht en vooral Amsterdam.

Recent heeft een oud-medewerker over dit wereldberoemde onderzoek in Nederland en dus ook in Baarn, een boek geschreven dat wij in een eerdere aflevering van deze Nieuwsbrief besproken hebben.

BOTANISCH ONDERZOEK EN ONDERWIJS

Vanaf 1920 was de hoogleraar Systematische Plantkunde van de Universiteit Utrecht in feite directeur van het Cantonspark. Eerst was er de legendarische Prof. A. A. Pulle en vanaf het midden van de jaren 50 was die eer weggelegd voor Prof. J. Lanjouw. Beiden hebben bij hun afscheid een boom mogen planten, die nog steeds in het park staat.

Ten behoeve van dit onderwijs schreven beide hoogleraren handzame boeken waarin op wetenschappelijk verantwoorde manier de belangrijkste plantenfamilies van de wereld werden beschreven. Voor studenten waren die boeken verplichte kost en veel latere botanici hebben ze nog in de kast staan.

Een betrekkelijk groot aantal studenten moest kennis op doen van de plantenfamilies en daarover tentamens afleggen. Dat waren natuurlijk op de eerste plaats de biologen, maar lange tijd moesten ook studenten in de farmacie, medische en veterinaire wetenschappen het een en ander van het plantenrijk weten. Voor de in planten geïnteresseerde biologen, soms de toekomstige botanici van beroep, was

Gedurende voorjaar en zomer waren er altijd veel studenten in het park te vinden. Ik heb dat in de jaren 1957 en 58 zelf nog meegemaakt en bewaar daaraan heel aangename herinneringen. Studenten wachtten elkaar in de "Berenkuil", aan de oostkant van Utrecht, op en fietsen gezamenlijk naar Baarn. Fanatieke planten liefhebbers onder hen deden ook onderweg waarnemingen aan de toen nog behoorlijke rijke inheemse flora. En vele van

dat onderdeel van de studie een feest: nergens anders vond je zoveel verschillende planten op zó toegankelijke manier bij elkaar staan dan in de zgn systeemtuin. De eerlijkheid gebied te zeggen dat voor veel niet-biologen deze tentamenstof heel taaier werd gevonden. Ik heb in de laatste decennia zelfs biologie studenten meegemaakt die hun vakken zo kozen dat ze degelijke kennis van de flora terzijde konden laten.

ons waren in die tijd vaste klanten in een café, halverwege deze route, bij het station Bilthoven.

Een van de eerste grote projecten die ter ondersteuning van het onderwijs in het Cantonspark van de grond kwam was de aanleg van de systeemtuin: een groot deel van het park, tussen vijver en Heemskerklaan, was opgedeeld in perken van ver-

schillende grootte waarin soorten per plantenfamilie bijeenstonden. Dat was een zeer arbeidsintensief geheel en de tuinlieden waren toen voor een deel ook behoorlijke kenners, die de studenten behoorlijk op weg konden helpen. Op bepaalde dagen, gedurende een lange zomer, werden er tentamens plantenkennis afgenomen. Voor ons biologen deed Prof. Lanjouw dat zelf, in zijn woning in Bilthoven. Hij verzamelde dan 's morgens vroeg representatieve planten, om die aan de studenten voor te kunnen leggen. Hij maakte daarvoor afspraken met de studenten, soms meerdere tegelijk, in zijn huis. Voor de studenten was het natuurlijk van groot belang om te weten welke planten de professor op de tentamendag had meegenomen. Op zulke dagen was het een sport om – zeker als je later op de dag aan de beurt was, eerst nog even in het Cantonspark te gaan kijken of je de route die de prof. ter voorbereiding van de tentamens gevolgd had. Het feit dat hij een betrekkelijk grote schoenmaat had was daarbij behulpzaam en de overdracht van zulke kennis vond plaats in het park zelf of in het café in Bilthoven, waar je op de tentamendag vaak zeer waardevolle voorkennis kon opdoen.

Van de systeemtuin is in feite niets meer over. De nog steeds bestaande *Stewartia*, midden in de vroegere systeemtuin, is een fraaie uitzondering, want hij was als enige vertegenwoordiger van de Theaceae, waarvan Lanjouw altijd wel wat rondgestrooide bloemen opraapte; een vast programmaonderdeel van het tentamen

De huidige studenten in de botanie beschikken tegenwoordig over een systeemtuin in de nieuwe Hortus van de

Utrechtse Universiteit in de Uithof. Maar als oudere biologen het Cantonspark weer eens bezoeken, halen zij graag herinneringen op aan dit bijzondere onderdeel van het park, waaraan zij voor hun kennis van de plantenwereld zoveel goede herinneringen bewaren. Het zou de moeite lonen om bij een verdere restauratie van het park een klein hoekje in te ruimen voor een systeemtuin(-tje) oude stijl. Anders zal de herinnering aan deze belangrijke periode straks helemaal vervaagd zijn.

Tenslotte mag niet onvermeld blijven dat in het Cantonspark, en van daaruit uitgezaaid door vogels, een kleine populatie groeit van de Maretak ! Deze bijzondere parasiet van loofbomen kwam vroeger nauwelijks noordelijker dan Zuid Limburg, maar zijn natuurlijke areaal breidt zich nu verder naar het noorden uit, door de opwarming van de aarde. Nietemin blijft de Baarnse populatie zeer bijzonder en de moeite van het beschermen waard.

TOT BESLUIT

Er is nog veel meer te vertellen over het belang van het Cantonspark voor wetenschap en onderwijs. Ik zou als voorbeeld van vruchtbaar onderzoek twee door mijzelf in de zestiger en zeventiger jaren van de vorige eeuw uitgevoerde experimenten met planten in het Cantonspark kunnen noemen. Ik bewaar deze nostalgische verhalen voor een volgende nieuwsbrief.

Huib van der Aa

Bijzondere of opvallende struiken in het Cantonspark

DE PODOCARPUS NIVALIS

In het pinetumdeel van het park staat in de border schuin voor de *Sequoia sempervirens* een lage, breed uitgegroeide over de grond kruipende conifeer. Je ziet hem wel in het sortiment van tuincentra en ook wel in rots- en voortuinen. Een ideale bodembedekker die prettig klein blijft.

Op het eerste gezicht lijkt hij wat op een *Taxus*, maar in dat geslacht hoort hij helemaal niet. Het is een *Podocarpus nivalis*. Het geslacht *Podocarpus* komt in Europa niet voor, op het noordelijk halfrond vinden we het alleen in zuidoost Azië, Mexico en de Caraïben. Nog steeds worden in afgelegen bergdalen en valleien nieuwe soorten gevonden, soms maar met een betrekkelijk klein aantal vertegenwoordigers. Net zo als het is gegaan met de *Metasequoia*.

Het is een geslacht waartoe veel soorten behoren; na *Pinus* is het het meest soortenrijke geslacht van Coniferen. De meeste Podocarpussen zijn bomen, maar lage struiken zijn geen uitzondering.

Onze struik komt uit het alpiene gebied van Nieuw Zeeland, zo tussen de 1000 en de 2500 m hoogte. Hij is tweehuizig zodat wij met onze ene struik wel nooit vruchten zien; die zijn zeker bijzonder. Een (in ons geval) rode besachtige kegel (zie foto boven), waarop een zaad staat. Volgens de beschrijving is de bes sappig. Het is de enige vertegenwoordiger van het geslacht in ons park. In het Pinetum Blijdenstein in Hilversum zijn meer soorten te zien.

Geertje Bakker

MALLOTUS JAPONICUS, EEN NIEUWELING IN HET CANTONSPARK

Zoals elders in deze nieuwsbrief vermeld, kregen wij op zaterdag 22 september van de bezoekende Nederlandse Dendrologische Vereniging een fraai jong boompje cadeau, dat luistert naar de naam *Mallo-tus japonica*. Het boompje werd na afloop van de rondleiding, waaraan ca 70 leden van de vereniging deelnamen, geplant op een plek in de brede border links van het Tennishuisje. Of dat de definitieve plek zal zijn moet nog worden vastgesteld. Zeker is het dat het een heel bijzondere aanwinst is want deze soort is zeldzaam en wordt ook maar zelden in ons land te koop aangeboden.

Een gevolg van de zeldzaamheid is het feit dat er niet zo heel veel over het geslacht *Mallo-tus* te vinden is, en waar dat wel het geval is betreft het meestal andere soorten. Want het geslacht *Mallo-tus* telt vele tientallen soorten en *M. japonicus* is nu niet bepaald de meest voorkomende.

Het geslacht *Mallo-tus* behoort tot de Wolfsmelkfamilie (*Euphorbiaceae*). Mondiaal is het een reuzenfamilie, met ca 300 geslachten en rond de 6500 soorten. In onze eigen wilde flora telt de familie ca 15 soorten, die vooral kruidachtig zijn. Alleen *Ricinus communis*, de Wonderboom, is houtig maar is voor onze flora een marginale soort, die soms spontaan tot ontwikkeling komt, maar nergens echt stand houdt. Bekend is dat de zaden soms aanspoelen op het strand en dan kunnen kiemen. Een algemeen bekend kenmerk van de familie is dat de planten melksap bevatten, dat soms bij beschadiging rijkelijk kan vloeien. Wij mochten het melksap van het algemeen in tuinen voorkomende onkruid Stijve wolfsmelk (*Euphorbia peplis*) als kinderen gebruiken tegen wratten. Nu inmiddels bekend is dat dit melksap componenten bevat met een sterk carcinogene (kanker-veroorzakende) werking kan dit gebruik maar beter worden afgeraden.

Er zijn in de *Euphorbiaceae* nog veel meer soorten met een medicinale werking. Ook in het genus *Mallo-tus* wordt bij sommige soorten het gebruik in de medicinale sfeer vermeld. Van de nauw aan onze *Mallo-tus japonicus* verwante, uit tropisch Afrika afkomstige *M. oppositifolius* wordt vermeld dat zowat alle delen van de plant worden toegepast tegen dysenterie en de takjes als "kauwstokjes" in de volksge-

neeskunde algemeen in gebruik zijn. Maar tevens staat deze soort "in hoog aanzien bij degenen, die fysiek van veel belangstelling voor de andere sekse blijk willen geven " Of dit voor onze nieuweling ook geldt moet proefondervindelijk worden vastgesteld!

Onze nieuwe aanwinst kan een boom worden, die onder gunstige omstandigheden ongeveer 6 meter hoog kan worden. De knoppen zijn roodachtig en de bladeren zijn aanvankelijk zacht rose, en pas later groen. De bloeiwijze is crème-wit en de bloeitijd juli. Voor een beschrijving van details moeten we wachten tot hoogzomer, want ook op internet is althans van deze soort, nauwelijks een bruikbare beschrijving te vinden. Wel zijn er tal van

gegevens over de medicinale, en zelfs de hallucinerende werking van soorten van het genus, vooral van de nauw verwante *Mallotus philippensis*, de zgn Kamala tree, één van de ca 140 andere soorten in het geslacht *Mallotus*.

Kortom, *Mallotus japonicus* is een belangrijke aanwinst waar nog veel aan te ontdekken valt. Met een beetje geluk kunnen we dit artikel straks uitbreiden met een meer gedetailleerde beschrijving van de bloei. Voor een goede afbeelding geldt hetzelfde. Die zullen we in de loop van 2013 zelf moeten maken. Er wordt overigens voor gewaarschuwd dat de boom maar matig winterhard is, dus we moeten hopen dat hij een zachte winter tegemoet gaat.

Jo Hornsveld en het Cantonspark

HERINNERINGEN VAN DE KINDEREN VAN JO HORNSVELD

Nu de Wintertuin schitterend gerestaureerd is en het landschappelijk bureau

Eelerwoude, in opdracht van de gemeente Baarn, bezig is een visie voor de toekomst van het Cantonspark te ontwikkelen, is het aardig om eens terug te kijken hoe het vroeger was.

Theus, Cathrien en Joop, kinderen van de heer J. Hornsveld die vanaf mei 1920, bijna 45 jaar aan de botanische tuin verbonden was, doen dat aan de hand van oude foto's. Hun vader is begonnen als tuinknecht, werd tuinman A en eindigde als tuinbouwkundig ambtenaar A. Hij heeft gewerkt onder drie verschillende bazen. De eerste hortulanus was de tuinbaas van de heer August Janssen, de heer J. Goossen, in 1934 opgevolgd door drs. A. Knol, die in 1945 opgevolgd werd door de heer H. Muijser. Het woonhuis van de familie Hornsveld was gelegen aan de Javalaan 26, vlak naast het gebouw Madoera en het fytopathologisch laboratorium Willie Commelin

De kinderen Theus, Cathrien en Joop van Jo Hornsveld.

Scholten, werkterrein van prof. Johanna Westerdijk (later van prof. dr. L. C. P Kerling) die daar in villa Java ook woonde. Op die plek staat nu een appartementengebouw. Theus had een kamertje dat uitkeek op het torentje waar prof. Westerdijk woonde. Zij zagen haar dikwijls langs lopen om naar haar 'tuin' te gaan, evenals prof.dr. Pulle directeur van de hortus, die op de Javalaan in een villa rechts van Peking woonde.

In de jaren dat het Cantonspark hortus was waren er negen mensen in vaste dienst met elk een eigen taak. Daarnaast wisselend een jongen die hand- en spandiensten verrichtte en dat werd ook gedaan door studenten uit Utrecht. Alles gebeurde handmatig, of het nu om het rooien van een boom ging (daar was men soms een week mee bezig) of het slepen van de palmen in voor- en najaar naar buiten of naar binnen. Alles met de hand, ook het stoken van de grote ketel met geweldig grote brokken cokes om de kassen en de bakken te verwarmen. Later was men heel blij met een nieuwe ketel die wat makkelijker gestookt kon worden. De schermen, van houten rol-

letjes, moesten in de zomer worden neergelaten op de kasramen om de planten te beschermen tegen te felle zon, ook werden de ramen wit gekalkt.

Om de beurt had één man weekenddienst. Die moest bij zonnig weer de kleine kassen afschermen. De tropische temperatuur in de wintertuin handhaven door tweemaal per dag te spuiten en de verwarmingsketel te bedienen, eerst dus kolengestookt, later met olie en gas. Vader Hornsveld zou op zondag zijn eigen tuin niet spuiten, maar voor het werk gebeurde dat natuurlijk wel!

Door de week had ieder zijn eigen bezigheden. Jo Hornsveld was kaschef. Samen met Frans Birkhoff werkte hij in de winter vooral in de wintertuin, die bestond uit een warme en koude kas. Hij zorgde voor de Kaapse planten, zoals de bananen, de koffie en thee. In de wintertuin bloeide

tegen de wand in het koude gedeelte af en toe een nachtcactus. Als er tien of meer bloemen op uitkomen stonden, werd daar in Baarn melding van gemaakt en mochten de mensen 's avonds laat komen kijken. De waterval met het kraantje (die nu los nog bij de colonnade staat) nodigde de kinderen wel uit om stiekem het kraantje eens wat wijder open te zetten, met alle gevolgen van dien. In de zomer werd door hem vooral in de borders rondom de wintertuin gewerkt.

Op de oude foto's liggen de paden er werkelijk spic en span bij en is te zien hoe fraai, helaas niet in kleur, de borders opgebouwd waren. Henk Versteeg hield zich o.a. bezig met al het timmer, metsel en schilderwerk en het maaien van de gazons. Met dat laatste was hij een hele week bezig en dan begon hij weer van voren af aan. Willem Dijs en Piet Korver (ja, de vader van) werkten

in het 'systeem' waar alle plantenfamilies te leren waren voor de biologiestudenten en J.J. van Nieuwkasteel in de moestuin. Daar was het beroemde perenlaantje van prof.

Westerdijk. In die tijd werkte men 45 uur per week. Als de senaat vergaderde had men een vrije dag. In de winter werden de palmen gepoetst. Die stonden ook in de orangerie, op de Tromplaan tegenover Schoonoord.

lets zomaar meenemen uit het park mocht niet. Toen één van de kinderen hazelnoten had verzameld moesten die netjes naar meneer Muijser worden gebracht die toen hortulanus was. 'Het had me mijn baan kunnen kosten' zei vader Hornsveld.

Voor de hygiëne van het personeel was goed gezorgd. Achter de werkkamer was een badhuis dat bestond uit twee douches en een badkuip. Heel bijzonder in een tijd dat lang niet iedereen over een douche, laat staan een bad beschikte. Op zaterdag gingen de kinderen Hornsveld in het Cantonspark in het bad. Het verhaal gaat dat men Jan Kiljan, een medewerker van het fytopathologisch lab, in het bad psalmen kon horen zingen.

In de week voor kerst werd Jo Hornsveld vrijgesteld van zijn gewone werk en mocht hij kerststukjes maken met groen en zelf gekweekte tulpen en hyacinten voor het personeel en de mooiste waren natuurlijk voor prof. Pulle en hortulanus Knol en later voor de heer Muijser. Omdat de borderplanten regelmatig gescheurd moesten

worden leek de tuin op de Javalaan wel een beetje op die van het Cantonspark.

Bij het 40-jarig bestaan van het Cantonspark was de heer Hornsveld ook 40 jaar in overheidsdienst. Samen met de heer Versteeg werd hij geridderd, een festiviteit die in het park plaats vond in aanwezigheid van de commissaris van de Koningin, de burgemeester, prof. Westerdijk en vele andere aanwezigen. Bij zijn afscheid bijna vijf jaar later, in de Floriadekas, (stond waar nu de kinderboerderij is gevestigd) typeerde prof. Lanjouw de heer Hornsveld als een man met een bewonderenswaardige gelijkmatigheid, nooit opgewonden over en onder alle omstandigheden opgewekt en altijd hulpvaardig en zeer toegewijd en bekwaam voor zijn vak.

Alle directeuren van de hortus hebben bij hun afscheid een boom geplant. De Goosenboom is niet meer maar de Lanjouw en de Pulleboom zijn er nog.

Hoe het park er in de toekomst uit gaat zien? Helemaal terug naar vroeger kan niet maar de mensen van Eelerwoude zijn vast van plan het Cantonspark weer volop op de kaart te zetten, per slot is het nationaal en internationaal van grote betekenis geweest . Het onlangs verschenen boek over Johanna Westerdijk, de eerste vrouwelijke hoogleraar, getuigt daarvan. Het kan niet anders of een mooie Wintertuin in combinatie met een eveneens fraai geres-taureerd Cantonspark zal hopelijk iedereen t. z. t. weer doen verbazen.

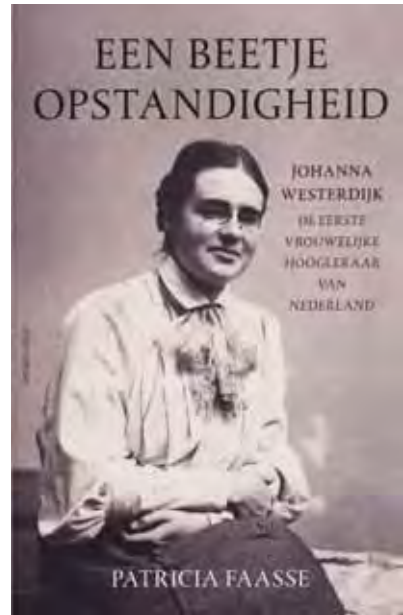
Greet de Lange.

BOMEN OVER BOEKEN OVER BOMEN

Een beetje opstandigheid, een nieuwe biografie van Johanna Westerdijk

In dit "Westerdijk nummer" van onze nieuwsbrief mag een bespreking van de nieuwe biografie van Johanna Westerdijk, door Patricia Faasse, niet ontbreken! Het eerste exemplaar van het boek werd op 19 september j.l. door de auteur overhandigd aan Mr. Yvonne van Rooy, voormalig staatssecretaris en nu voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit van Utrecht, tijdens een minisymposium in de Lutherse Kerk in Utrecht. Het is de zoveelste publicatie over de eerste vrouwelijke hoogleraar van Nederland en één van de coryfeeën van de emancipatie van vrouwen in ons land. De schrijfster is geen onbekende in het Baarnse, want ze schreef al eerder over de baarnse instituten en die zij regelmatig bezocht, op zoek naar gegevens over de beroemde Johanna!

Wat in haar leven de rol, van het Cantonspark is geweest leest u elders in deze nieuwsbrief. Het nieuwe boek behandelt de belangrijkste perioden in het leven van de professor en doet dat op basis van heel veel onderzoek van geschreven bronnen, waaronder de originele correspondentie van Westerdijk en een aantal vriendinnen en tijdgenoten. Dat dat nodig was is duidelijk, als men beseft hoeveel betrekkelijke onzin er over leven en werken van Westerdijk geschreven is en in veel gevallen kritiekloos is overgeschreven. Ik zelf ben meer dan 50 jaar verbonden geweest aan de twee Baarnse instituten, heb veel bronnen zelf beschikbaar gemaakt voor onderzoek en kon naar aanleiding daarvan

ook regelmatig over haar leven en werken publiceren. Het zegt daarom veel over de bijzondere prestatie van Patricia Faasse als ik aangenaam verrast ben over dit boek, en moet vaststellen dat zij veel nieuwe feiten heeft opgediept uit de archieven en daarover op boeiende wijze vertelt.

De eerste hoofdstukken over Westerdijks eerste levensfase en haar studietijd vertellen een goeddeels nauwelijks bekend verhaal over Westerdijk als kind en studente tegen de achtergrond van een stuk vaderlandse geschiedenis van de periode tussen 1880 en de vijftiger jaren van de 20ste eeuw.

Uit eigen ervaring weet ik hoe moeilijk het is om mbt een kleurrijke persoonlijkheid als die van Westerdijk *Wahrheit und Dichtung* uit elkaar te houden. De schrijfster heeft zich verdiept in de wetenschapsge-

Johanna Westerdijk
(tweede van links)
samen met Felix
Timmermans (vierde
van links) en Anton
Pieck (geheel rechts).

schiedenis van rond de vorige eeuwwisseling en de periode daarna. Beroemdheden als Hugo de Vries, Jan Ritzema Bos en Frits Went speelden een rol bij de eerste loopbaanstappen van Westerdijk, plus een aantal buitenlandse wetenschappers die eind 19de en begin 20ste eeuw een rol speelden op het internationale wetenschappelijke podium.

Faasse gaat nauwgezet na wat die wegbe-reiders en tijdgenoten voor de wetenschap hebben betekend en schrijft daarover een heel onderhoudend verhaal. Als Westerdijk eenmaal directrice is van de Amsterdamse, later Baarnse instituten WCS en CBS ontwikkelt zij zich tot een bekwame mycologe en fytopathologe en maakt in het tweede decennium van de 20ste eeuw reizen naar Indie en Amerika, waar ze zich mag ergeren aan de manier waarop de Amerikanen zich nog vrouwonvriendelijk opstellen, maar in haar toch een belangrijke pionierster herkennen.

Westerdijk wordt in 1917 de eerste vrouwelijke hoogleraar van Nederland. Ze staat dan aan de vooravond van een lange periode met financiële en organisatorische zorgen rond het voortbestaan van het laboratorium in de Amsterdamse Roemer Visscherstraat. Hieraan komt pas een einde als zij in de gelegenheid wordt gesteld naar Baarn te verhuizen en haar bestuur voor 80.000 gulden de villa Java koopt. Zij is in haar nopjes ondanks dat enkele Amsterdamse bestuurders tegengas geven.

Een aantal gebeurtenissen tijdens het zgn interbellum komt uitvoerig aan de orde. Vooral besteedt de schrijfster veel aandacht aan de grote financiële en organisatorische problemen waar Westerdijk mee te maken krijgt. Sommige aspecten worden behandeld tegen de achtergrond van de bredere geschiedenis van de wetenschap en zelfs de politiek in die jaren. Veel aandacht krijgt een grote reis van Westerdijk, samen met andere wetenschappers naar Zuid Afrika, wat resulteert in blijvende samenwerking op praktisch fytopatholo-

gisch en mycologisch gebied, een samenwerking die tot op de dag van vandaag zeer vruchtbaar is gebleven.

Grote aandacht besteedt deze biografie aan belangrijke wetenschappelijke projecten, zoals het onderzoek naar de oorzaken en bestrijding van de lepenziekte en het onderzoek naar het schimmelgeslacht *Penicillium*. Vooral dat laatste krijgt een extra lading als tijdens de 2de wereldoorlog de strijdende partijen in een soort competitie verzeild raken rond de grote waarde die terecht gehecht wordt aan het antibioticum dat door *Penicillium* soorten wordt uitgescheiden. Over dit aspect van die periode en de rol daarin van Westerdijk geeft het boek een goed overzicht.

Bij dit onderwerp evenals bij de beschrijving van wat er in en direct na de 2e wereldoorlog rond Westerdijk allemaal gebeurde resulteert Faasses onderzoek in verrassende uitkomsten. Ik moet daar onmiddellijk aan toevoegen dat zij zich baseert op een schat aan vaak nieuwe gegevens en bronnen, maar er evenzo veel gemist heeft of terzijde heeft gelaten.

De enigszins in het onderwerp ingevoerde lezer mist soms onderwerpen die bij in andere publicaties over Westerdijk soms wel de nodige aandacht hebben gekregen. Het feit dat Westerdijk vanaf de oprichting in 1908 secretaris is van de Nederlandse Mycologische Vereniging wordt weliswaar kort vermeld maar haar rol bij de verdere uitbouw van deze vereniging en de rol die het CBS daarin speelde komt niet aan de orde.

Een van de belangrijkste redenen waarom zij er al spoedig de brui aan gaf werd ver-

oorzaakt door een conflict binnen het eerste bestuur van de NMV, dat een zeer principieel verschil van inzicht aan het licht bracht, dat tot op de dag van vandaag in kringen van de vereniging speelt.

Ook tijdens de Amsterdamse jaren speelde zaken die zeker vanuit cultuurhistorisch oogpunt een grote rol hebben gespeeld. Haar nauwe contacten met vooraanstaande kunstenaars in het Amsterdamse verdienen een uitvoeriger analyse dan ik in dit boek terug vind. Ik denk daarbij o.a. aan de contacten die Westerdijk onderhield met de Vlaamse schrijver Felix Timmermans en de graficus Anton Pieck, die zij begin 20tigger jaren bij elkaar heeft gebracht. Zij werd zelfs officieel de peettante van Timmermans dochter.

Over de gebeurtenissen in WOII schrijft Faasse een zeer aannemelijk verhaal, gebaseerd op veel, deels nieuwe bronnen. Hier hier geldt dat veel van de in Baarn daarover bestaande ideeën strijdig zijn met haar conclusies, maar dat ik dit spannende en goed onderbouwde hoofdstuk graag ter lezing aanbeveel aan wie er in het Baarnse nog steeds anders over denkt.

Bij het lezen van zo'n biografie denk je vaak na over wat er in Baarn niet allemaal verloren is gegaan, in termen van lokale historie en cultureel erfgoed. Met dit bewonderenswaardige boek is in ieder geval weer een belangrijk hoofdstuk aan onze lokale geschiedenis toegevoegd.

Huub van der Aa

Apenbroodboom of Slangenden (Araucaria araucana).

advertentie Beeld & Visie